

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
Școala doctorală de Teologie „Isidor Todoran”

**Fiul Omului în Sfintele Evanghelii
- o contribuție la dezvoltarea
Hristologiei noutestamentare -**

**Teză de doctorat
- rezumat -**

Conducător științific:

PR. PROF. UNIV. DR. STELIAN TOFANĂ

Doctorand:

**MOLDOVAN ANDREI TUDOR
(IEROD. IOSIF)**

2016

Cuprins

Abrevieri	5
Preliminarii	7
a. Obiectul cercetării	8
b. Argumentul tezei	13
c. Metodologia și scopul lucrării	14
I. Antecedentele teologice vechi-testamentare ale termenului	17
I.1. Dualitatea sensului teologic al termenului	22
I.1.a. Mesia – Rege	26
I.1.b. Mesia – Slujitorul și Robul lui Dumnezeu	32
I.2. Bar-Enoș și Bar-Nasha – o viziune profetică	37
I.2.a. Relația dintre Enoh și Mesia Fiul Omului (1 Enoh 37-71)	40
I.2.a.1. Reprezentarea Divină	41
I.2.a.2. Reprezentarea Mesianică	45
I.2.b. Perspectiva dezvoltată în Daniel 7 și Iezechiel (Dan 7, 13; Iez 1; 3; 37)	65
I.3. Israel și „Fiul Omului”	80
I.3.a. Așteptările mesianice	84
I.3.b. Viziunea apocaliptică	87
II. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου – o perspectivă ambiguă Evangheliștilor?	91
II.1. „Fiul Omului” – titlu pe care Iisus și-L atribuie	95
II.1.a. Cine a crezut Iisus că este Fiul Omului? (Mc 14, 61-62)	98
II.1.b. Om și Logos – conștientizare și consimțământ	104
II.1.c. Termenul „Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου” și însușirea lui de către Apostoli (Mc 8, 27-30; Mt 16, 13-16)	109
II.2. „Fiul Omului” în Evangheliile sinoptice	111
II.2.a. „Kenoză” și „mesianitate” în înțelesul lui Iisus și al Evangheliștilor	117

II.2.b. Paradoxul slujirii Fiului Omului	122
II.2.c. „Fiul Omului” în calitate de Judecător – o perspectivă eshatologică (Mt 13, 36-43; 25,31-46)	125
II.2.d. Iisus privit ca Mesia și Fiu al lui Dumnezeu	130
II.3. „Fiul Omului” în Evanghelia a IV-a	135
II.3.a. Misterul înțelesului noțiunii (In 1, 14)	137
II.3.b. „Fiul Omului” preexistent – Paradoxul ioaneic al înălțării Fiului Omului	141
II.3.c. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, în ipostază dumnezeiască (In 5, 19-47)	149
II.3.d. Autoritatea Tatălui și autoritatea „Fiului Omului” – complementare?	153
II.3.e. „Fiul Omului” – Judecător. Raportul cu sinopticii	157
II.4. Raportul dintre Ioan și sinoptici reflectat în exegeza contemporană	162
III. „Fiul Omului” - o contribuție la înțelegerea hristologiei nou-testamentare	168
III.1. Kenoza naturii omenești	171
III.1.a. Fiul Omului între disprețuire și suferință (Is 53; Mc 8,31)	175
III.1.b. Slujire, răscumpărare și jertfă	177
III.2. „Măreția eshatologică”	182
III.2.a. Judecătorul și Paracletul (In 4, 23-26)	187
III.2.b. Fiul Omului și Împărăția lui Dumnezeu	192
III.2.c. Recunoașterea Fiului Omului	195
III.3. Dumnezeirea Fiului Omului	202
III.3.a. Plinătatea lui Dumnezeu în om și sfințirea omului	206
III.3.b. „Cel ce S-a înălțat și S-a pogorât” - o perspectivă a Evangheliei a patra	212
III.4. „Fiul Omului” - o perspectivă teologică paulină	218
III.4.a. Împlinirea și răscumpărarea în Hristos (Rom. 1,3; 3, 22-24)	219
III.4.b. Eshatologia „paulină” (2 Tes. 1, 6-10)	220
III.4.c. Fiul Omului, între Evanghelii și Epistole	221

IV. Dezvoltări teologice în jurul conceptului de „Fiul Omului”	223
IV.1. Disputa dintre Biserică și Sinagogă sau conflictul dintre două concepte mesianice	226
IV.1.a. Iisus și Templul iudaic	230
IV.1.b. Mesia om și Mesia Dumnezeu Întrupat	234
IV.2. „Fiul Omului” sau dezbaterăa unei situații sociologice particulare	243
IV.2.a. Nevoia jertfei personale și universale a Fiului	245
IV.2.b. Omul și Fiul Omului	248
IV.3. Teologizarea realității liturgice cu privire la prezența și lucrarea Fiului Omului	250
IV.3.a. Legământul și motivul Euharistic	252
IV.3.b. Aducerea aminte a Jertfei, privită ca o realitate și transfigurare	261
V. Concluzii	265
VI. Bibliografie	269

Cuvinte cheie: *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, aramaic, Mesia, sinoptici, ioaneic, Hristologie, iudei, suferință, preaslăvire, trup și sânge, Euharistie, Fiul Omului, Judecător, apocaliptic, evanghelist.

Complexitatea acestui subiect, dar și numărul studiilor deja existente, care nu au reușit să clarifice pe deplin semnificația termenului „*Fiul Omului*”, par să fie un impediment în ceea ce privește cercetarea amănunțită a conceptului în sine. Cu toate acestea, *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου* este singurul titlu hristologic derivat din întrebuintărea proprie a lui Iisus. De asemenea, hristologia Fiului Omului este cel mai timpuriu factor influențabil, în sensul în care ea s-a dezvoltat dintr-un element al auto-proclamării lui Iisus. Altfel spus, prin folosirea titlului și a conceptului în sens hristologic, toate expunerile cu privire la Fiul Omului în cele patru Evanghelii, îi datorează existența în ultimă instanță.

Prin perceperea faptului că Iisus însuși a fost Fiul Omului, Biserica primară a intensificat folosirea termenului în referințele viitoare, aplicându-l chiar la slujirea pământească a Mântuitorului, la pătimiri și la învierea din morți, deși uneori i-a însușit un conținut personal neadecvat.

Chiar dacă expresiile autentice cu privire la Fiul Omului se rezumă doar la câteva relatări esențiale, nu înseamnă că *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, așa cum a fost interpretat de Iisus, a avut un rol inferior în gândirea Sa. Activitatea viitoare a Fiului Omului pare să ocupe un loc semnificativ în conceptele Sale cu privire la viitor. Așa cum Împărăția lui Dumnezeu, deja activă în cuvintele și faptele Sale, a fost doar o garanție a Împărăției ce va fi dobândită în deplinătatea ei, astfel și slujirea pământească va fi urmată de activitatea transcendentă a Fiului Omului, ce va fi părtăș judecății și stăpânirii.

De altfel, se poate afirma ideea că Iisus Și-a privit misiunea ca fiind predestinată, iar într-un viitor apropiat, să fie validată și răscumpărată prin faptul că I S-a oferit un statut de preaslăvire în prezența lui Dumnezeu, pentru a împlini funcțiile „*Fiului Omului*”.

Prin urmare, scopul acestei lucrări este de a expune perceperea reală și multilaterală a termenului „*Fiul Omului*” la nivel exegetic și conceperea spectrului hristologic în perspectiva cercetării contemporane raportată la înțelegerea și gândirea istorică. De asemenea, se face apel și la situațiile sociologice pentru a determina conflictele intelectuale dintre conceptele mesianice. Mai departe, prin abordarea sensului mesianic descoperit în Vechiul Testament în paralel cu viziunile profetice, se poate apela și la demersul apocaliptic ce menține raportul Mesia-Om, o dualitate teologică ce demonstrează faptul că „*Fiul Omului*” este Hristos Cel ce S-a pogorât și S-a înălțat la Tatăl.

În continuare se urmărește prezentarea perspectivei de însușire a termenului „Fiul Omului” de către Apostoli și de către Iisus Hristos, dezvăluind misterul kenotic și cel eshatologic în diferitele ipostaze de conștientizare și consimțământ unde se regăsește ideea de paradox al slujirii, al jertfei și al preaslăvirii Fiului lui Dumnezeu.

Desigur că Fiul Omului nu este doar Judecătorul celor nelegiuiți, ci este și Cel care aduce mântuirea. Un judecător nu doar achită sau iartă, ci și învinovățește. Astfel, Fiul Omului îi va recunoaște pe cei care L-au mărturisit pe Iisus (Lc 12,8). Aparenta intransigență și asprimea austeră a cuvintelor regăsite în Lc 11,31 și 17,26,28-30 nu exclud posibilitatea iertării. În acest sens, apare afirmația neexprimată, însă foarte sugestivă: „*dacă nu vă veți pocăi*” (Lc 13,3,5). Încărcătura mesajului lui Hristos a fost apropierea de Împărăție, în toată plinătatea și puterea ei, dar și nevoia urgentă a pocăinței în vederea venirii ei (Mc 1,15).

Alegerea terminologiei Fiului Omului de către Iisus, în conjuncție cu imaginea dramatică și frapantă a cuvintelor esențiale, a ajutat la stârnirea unui sens de stăruință, dar și la intensificarea chemării la pocăință.

În prima parte a lucrării, am încercat să pătrund elementele lingvistice și istorice ale termenului Fiul Omului, începând cu expunerile vetero-testamentare, dar și prin prezentarea viziunii unor scrieri apocrife cum ar fi *Cartea Parabolelor lui Enoh*. Cu toate acestea, fiind scrise în greacă pentru creștinii vorbitori de limba greacă, Sfintele Evanghelii au folosit expresia ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου dezvăluită în cuvintele lui Iisus, însă, fără îndoială, temelia autentică a noțiunii a fost בר (א)נש(א) Maurice Casey este de părere că sunt motive ample pentru a presupune faptul că Iisus a vorbit limba aramaică. De asemenea, forma ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου nu este un monoglot grecesc obișnuit și poate fi înțeleasă ca o traducere literală a expresiei semitice. Grecescul υἱὸς se suprapune firesc în aria semantică cu aramaicul בר și cu ebraicul בן. Este folosit în mod amplu în Septuaginta pentru a reda בן în ambele sensuri, atât literal cât și figurativ, incluzând expresii care în mod normal nu aparțin monoglotului grecesc, ci traducerilor literale.

Termenul aramaic (א)נש(א) se suprapune considerabil în aria semantică cu grecescul ἀνθρώπος. Ebraicul בן אדם, echivalentul filologic al expunerii aramaice בר (א)נש(א), este tradus obișnuit cu υἱὸς ἀνθρώπου în Septuaginta, de către anumiți traducători. În mod cert, expresia din Evanghelie ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου nu a produs dificultăți de înțelegere în acea vreme, mai mult, trebuie să fi reprezentat un acord firesc aramaic în locul unuia neuzitat; de altfel, o necesitate satisfăcută prin בר (א)נש(א). Pe de altă parte, se poate observa că unele pasaje din Evanghelii (notabil Mc 13,26; 14,62) folosesc ideea de la Daniel 7,13, unde בר אנש este cu siguranță expresia fundamentală aramaică.

În favoarea acestei teze am prezentat câteva elemente de reper:

a) - Iisus S-a folosit în mare parte de terminologia și imagistica din Daniel 7 în descrierea suferințelor Fiului Omului. Astfel a combinat conceptul Fiului Omului cu cel al Slujitorului Suferind, deschizând calea spre descrierile viitoare, care au avut ca temelie acest subiect.

b) - Ideea mesianității este transformată prin înțelegerea ei în termenul Fiului Omului, care este privat de toate îndeletnicirile lumești, fiind caracteristic lui Mesia davidic, cu excepția că obiectivul misiunii sale este omul întreg, sufletul și trupul.

c) - Fiul Omului danielic nu este altul decât „slujitorul” suferind al lui Yahwe, prevestit de prorocul Isaia (Isaia 52,13-53,12).

d) - Chiar dacă Fiul Omului este identificat sau nu cu Enoh, Cartea Parabolelor dovedește o dezvoltare remarcabilă a tradiției mesianice, în măsura în care cuvântul „mesia” este folosit fără echivoc cu referire la un judecător ceresc.

e) - Mesia și activitatea sa istorică nu sunt prezentate în Vechiul Testament ca fiind două concepte separate de poporul lui Israel, deoarece istoria, instituțiile și profețiile acestuia sunt asociate Lui.

f) - Nădejdea întoarcerii lui Yahwe este legată în mare măsură de alte două ipostaze ale așteptării împărăției, adică revenirea din exil și biruința răului.

Toate acestea duc la concluzia că titlul „Fiul Omului” are un spectru foarte larg de interpretare, în ceea ce privește viziunea vetero-testamentară și cea apocrifă.

Analizând mai apoi posibilele identificări ale anumitor personaje biblice, cum ar fi Prorocii Daniel, Iezechiel și Enoh, cu acest concept de Fiu al Omului, a fost necesar să apelăm la motivul viziunii, unde realitatea transcendentală trece dincolo de puterea noastră interpretativă. Cu toate că aceste percepții vizuale divine inspiră o credibilitate deplină, totuși este necesar ca înțelegerea lor să fie în conformitate cu credința celui care le transmite, dar mai ales cu devotamentul aceluia care și le însușește.

În concluzie, deși iudeii au fost marcați de relația lor cu Dumnezeu-Yahwe și de așteptarea unui Mesia izbăvitor, totuși așteptările lor mesianice s-au limitat la o acțiune venerică și efemeră, adică eliminarea robiei. Așadar, întreaga lor gândire a fost spulberată de conceptul real al Fiului Omului, care, prin simpla prezența umilă, a depășit orice realitate umană, ridicând gândirea umană la sfera dumnezeiască prin considerentul mântuirii sufletului pentru veșnicie.

În cea de a doua parte a lucrării, am optat pentru o analiză exegetică a termenului „Fiul Omului”, făcând apel la pasajele Noului Testament, de unde am extras cele mai

importante momente de legătură, ce au avut în prim plan auto-descrierea lui Iisus ca fiind El Însuși *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*. Secretul pe care Iisus îl interzice ucenicilor spre a-l divulga este acela că El, care se numește pe Sine Fiul Omului, este de fapt Fiul lui Dumnezeu; desigur, până la descoperirea proleptică făcută celor trei discipoli la Schimbarea la Față și, mai apoi, înfățișat tuturor prin patimi și înviere.

Astfel, toate cele patru Evanghelii Îl identifică pe Fiul Omului cu Fiul lui Dumnezeu. Probabil în mod firesc, deoarece pentru evangheliști, calitatea divină de Fiu a lui Iisus este o informație stabilă și concretă. De asemenea, se presupune că identificarea ar fi fost făcută printr-o dublă euație a bisericii timpurii, adică Iisus este Fiul Omului și Fiul lui Dumnezeu, astfel „Fiul Omului” este Fiul lui Dumnezeu. Totuși este sugestiv faptul că nicăieri în Evangheliile Sinoptice nu apare un statut concret care să exprime în mod direct considerentul că Fiul Omului este Fiul lui Dumnezeu. Adică, în toate ipostazele, identificarea este indirectă. Chiar și la Ioan este indirectă, exceptând singurul caz din In 5,26-27.

În acest sens, am abordat noi perspective exegetice, încercând o analiză exegetic-teologică patristică și contemporană a fiecărui pasaj unde se regăsește termenul „Fiul Omului”, după șablonul următor:

- 1) *Structura contextuală a termenului*
- 2) *Exegeza termenului*
- 3) *Interpretare teologică*

În cele din urmă, am constatat că principiul învățaturii lui Iisus este caracterizat prin faptul că, de atitudine în ceea ce Îl privește pe Fiul Omului aflat în prezența lui Dumnezeu depinde acceptarea sau respingerea lui Iisus de către om. În învățătura lui Iisus, Fiul Omului este mai mult un avocat decât un judecător. În gândirea lui Iisus, Fiul Omului nu este altul decât Fiul lui Dumnezeu. Ideea Fiului Omului a fost o adaptare a lui Iisus pentru a Se înfățișa pe Sine ca Fiu al lui Dumnezeu, lucru cert pentru El, iar mai apoi să fie reșezat pe tronul Său ceresc. Fiul Omului este Fiul lui Dumnezeu, care își exercită funcțiile mijlocitoare sau judiciare. Această idee este păstrată ferm în Evanghelia a patra, unde Fiul este cel care exercită judecata, desigur, în capacitatea Sa de Fiu al Omului (In 5,22. 27).

Iisus a avut o conștiință unică a calității Sale de Fiu al Tatălui, deși nu S-a numit pe Sine „Fiu” sau „Fiu al lui Dumnezeu”, așa cum L-a numit Biserica mai târziu. Știind că este Fiul lui Dumnezeu, în această viață umilă pe pământ, a împlinit în mod conștiincios rolul de Slujitor suferind, în special în moartea Sa pentru mulți (Mc 10,45; 14,24). A confirmat prezența activă a Împărăției prin cuvintele și lucrarea Sa, de asemenea prin venirea Lui cu

putere multă. Lipsa asocierii Împărăției cu Fiul Omului nu se datorează nefolosirii titlului „Fiul Omului” și nici conexiunii în mod indirect a misiunii Sale cu venirea Împărăției.

Unii exegeți privesc acest titlu ca fiind tănuit în mod intenționat, dar folosit de Iisus pentru a ascunde conștiința de Sine. Ei asociază această întrebuintare „secretului mesianic”, adică Iisus știa că este Fiul Omului mesianic, dar de vreme ce nu a vrut să Se identifice pe Sine în mod deschis, S-a folosit de limbajul persoanei a treia, pentru a-Și masca identitatea. Această explicație depinde, desigur, de istoricitatea secretului mesianic și presupune faptul că iudaismul pre-creștin aștepta o figură mesianică numită „Fiul Omului”. Alți bibliști consideră acest titlu ca fiind proleptic, adică Iisus a folosit limbajul persoanei a treia, nu pentru a Se referi la Sine în rolul pământesc prezent, ci la ceea ce va deveni în viitor, adică „Fiul Omului”.

În acest capitol, am încercat să prezint conceptul de „Fiu al Omului”, așa cum apare în Sfintele Evanghelii, prin câteva exemple:

a) - Atât Evanghelistul Marcu, cât și Luca, păstrează misterul relației dintre Iisus și Fiul Omului.

b) - Conform analizei textuale și exegetice, se poate afirma că pasajul Mc 14,62 ocupă un loc unic între expresiile marcanice despre Fiul Omului. De asemenea, este cel mai important și cel mai crucial dintre toate celelalte și este singurul care a îndemnat audiența, care nu era exact așa cum era de așteptat, să fie o sursă de informație pentru creștini.

c) - Rostirile ce au în vedere activitatea prezentă a Fiului Omului se potrivesc în contextul vieții pământești a lui Iisus. Cuvântarea despre iertarea păcatelor (Mc 2,10), cea despre încălcarea poruncii Sabatului (Mc 2,28), comparația stării lui Iisus cu cea a vulpilor și a păsărilor (Mt 8,20), acuzarea lui Iisus cum că ar fi mândăcios și băutor (Mt 11,9), momentul în care Iisus aduce aminte de semnul lui Iona (Mt 11,30), comparația zilelor lui Iisus cu zilele lui Noe, deoarece oamenii trăiesc fără a se gândi la viitor și nu iau în seamă chemarea Fiului Omului (Lc 17,22.26).

d) - Evanghelistul Ioan nu este interesat de o speculație cu privire la existența pre-temporală a lui Iisus. El vorbește despre acest „început” doar într-o conexiune apropiată cu ceea ce spune despre misiunea viitoare a lui Iisus. Cel care „era întru început la Dumnezeu” (In 1,2) este Același pe care Îl vestește Evanghelia, a cărui viață „în trup” este centrul istoriei revelației divine și a mântuirii. Această persoană care, în trup, a împlinit actul decisiv al revelației, a fost activ în istoria lui Israel și continuă să lucreze în Biserică și după moartea Sa.

O analiză a tematicii exegetico-istorice ce are în vedere imaginea paragrafelor nou-testamentare, a adus o lămurire a termenului „Fiul Omului”. Modelul întrebuintării termenului

„Fiul Omului” consacrat de Marcu, a fost de asemenea moștenit și continuat de Evanghelistul Luca, cu anumite evoluții ce diferă în mod semnificativ de cele mateene. Asemenea Evanghelistului Matei, Luca a preluat două cuvântări autentice de la Marcu, fără vreo modificare semnificativă (Mc 2,10 în Lc 5,24 și Mc 2,28 în Lc 6,5, exceptând 2,27). De altfel, am putut observa că, asemeni Evanghelistului Matei, Luca a moștenit unele mărturii non-marcane, câteva fiind chiar cuvintele autentice ale lui Iisus. El așează versiunea acestor expresii într-un discurs prematur. Astfel, Iisus începe prin a clarifica faptul că sfârșitul nu a fost iminent atunci când au fost rostite aceste cuvântări, Luca incluzând propriile remarci cu privire la „Fiul Omului”, împreună cu o altă versiune a prezicerii pătimirii lui Iisus (Lc 17,20-22,24-27). Aceasta dovedește că evanghelistul a transmis mărturiile autentice ale lui Iisus, expunându-le atunci când a considerat că este momentul oportun, în special pentru a clarifica faptul că cea de a doua venire a lui Mesia nu ar trebui așteptată în timpul sau îndată după perioada slujirii istorice.

Putem, desigur, să conchidem prin afirmația că întreaga lucrare a evangheliștilor sinoptici în prezent este rezultatul unui proces complex al dezvoltării. Prin caracterul său istoric, Iisus a folosit termenul בר (א)נש(א) „fiul omului”, în diferite cuvântări, unde a prezentat aspecte semnificative ale vieții și învățaturii Sale. În acestea, termenul בר (א)נש(א) a fost un calificativ aramaic comun pentru „om”, folosit într-un idiom particular, unde locutorul vorbește despre sine, sau el însuși și alte persoane ies în evidență prin context, într-un mod indirect. Desigur că în limba greacă nu a existat un astfel de idiom, însă traducătorii cuvintelor lui Iisus au adoptat o strategie. Ei au folosit ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, „Fiul Omului”, în limba greacă, atunci când termenul original aramaic era בר (א)נש(א), ajungând a fi transformat într-un titlu hristologic. (Maurice Casey)

În Evanghelia după Ioan întâlnim două circumstanțe de reflecție, cum ar fi „Fiul Omului sinoptic” întrepătruns în diferite forme cu „Fiul Omului non-sinoptic”. Adică, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ioaneic are asemănări și deosebiri față de cel sinoptic. Însă aceasta nu se datorează doar elementului interpretativ prezentat de Ioan, ci, mai probabil, și de folosirea unor surse diferite. Desigur că nu putem susține cu certitudine existența unor mărturii clare cu privire la inspirația evanghelistului din vreuna din expunerile sinoptice, referitoare la Fiul Omului.

Evanghelia a patra reprezintă Întruparea ca fiind descrisă ca o pogorâre a Fiului Omului (3,13), moartea ca o înălțare (ὑψοῦν 3,14; 8,28; 12,34) sau slăvire (δοξάζειν 12,23; 13,31), iar ascensiunea ca o reîntoarcere sau o ridicare la cer (3,13, 6,62), unde verbele ὑψοῦν și δοξάζειν, folosite pentru a determina pătimirea, au un rol dublu și, în cele din urmă, El

exercită judecata în calitate de Fiul al Omului (5,27). Desigur că absența vreunei referințe la activitatea pământească a Fiului Omului, în statutul său de umilință ca om printre oameni, este remarcabilă, însă corespunde absenței oricărui astfel de enunț din tradiția sinoptică, ce poate fi acceptat pe deplin ca fiind original în forma prezentă, ca o expresie a Fiului Omului.

În cele din urmă, se poate observa că Fiul Omului iohanic se diferențiază marcat de cel sinoptic, iar deosebirea constă în definiția acestei reprezentări. În Evangheliile sinoptice, $\text{ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου}$ este Judecătorul eshatologic, pe când la Ioan, rolul de judecător este mai degrabă o „funcție” a acestuia. În Evanghelia a patra, Fiul Omului insistă în mod repetat că nu-și va manifesta rolul de judecător (In 5,27-47; 12,23), ci funcția de mântuitor (3,16-17).

În partea a treia a lucrării menționăm dintru început faptul că, în Noul Testament, există tipologii diferite de prezentare a hristologiei și care nu sunt întotdeauna complementare. De exemplu, este dificil să punem în acord prezentarea sinoptică a Fiului Omului, care va veni la sfârșitul veacurilor, cu reprezentarea iohanică a Fiului Omului care Se pogoară și Se înalță și care descoperă ceea ce a văzut și a auzit în prezența Tatălui. În același chip, apar diferențe între Evangheliile de la Matei și Luca, pe de-o parte, care înfățișează originile davidice ale mesianității lui Iisus, iar pe de altă parte, Evangheliile de la Marcu și Ioan, care prezintă foarte puțin genealogia. Însă în spatele acestor diferențe și tensiuni, există o unitate profundă a afirmațiilor nou-testamentare cu privire la Iisus, în istorisirile și profețiile pe care le rostește (Frank J. Matera).

Așadar, există o mărturie constantă a Noului Testament cu privire la conceptul că, Dumnezeu L-a trimis pe Hristos să elibereze, să izbăvească și să salveze umanitatea de năpasta păcatului și din robia puterilor incontroleabile. Deci Noul Legământ stabilește o relație directă între Hristos și neputința umană, astfel încât o analiză a acestei neîmpliniri să fie determinantă pentru Hristologie, așa cum Hristologia este determinantă pentru analiza slăbiciunii umane.

Dezvoltând tema hristologiei și analizând expresia „Fiul Omului”, am ajuns la unele considerații proeminente:

a) - Prin definirea relației lui Hristos cu Dumnezeu se determină semnificația lui Hristos față de celelalte chestiuni. Astfel că, în majoritatea ipostazelor în care apare interrelaționarea divină, Îl regăsim pe Hristos identificat în calitatea de „Fiul” al lui Dumnezeu. Datorită acestei condiții, slujirea și lucrarea Sa au valoare răscumpărătoare.

b) - Umanitatea lui Iisus este subiect al golirii de Sine în ce privește umilința Lui. O asemenea smerenie indică, în mod cert, adoptarea unei atitudini de umilință în umanitatea Sa,

devenind ascultător, obediență pe care a purtat-o până la extrema morții. Această moarte a fost desigur un rezumat al negării de Sine, până la chinuirea și mai apoi răstignirea trupului.

c) - Putem constata faptul că întregul motiv al kenozei Mântuitorului a fost izbăvirea omului, deși „era întocmai cu Dumnezeu” (Lc 23,34; Filip 2,6). În kenoza Sa, Dumnezeu întrupat Își permite suferința directă fiind dispus să ierte, deșertându-Se pe Sine de dreptul învinuirii celorlalți. Mai mult, făgăduiește împărăția cerurilor păcătoșilor cu care a fost asemuit și batjocorit: „*astăzi vei fi cu Mine în rați*” (Lc 23,43).

d) - Hristologia nou-testamentară, încă de timpuriu, are un caracter profund eshatologic, centrat pe învierea lui Hristos și venirea Lui în slavă, adică Parusia (1 Tes 4,15-17). De asemenea, autoritatea împărătească a lui Hristos este strâns legată de învierea Sa (Fap 2,33-34).

e) - Venirea Fiului Omului se referă la ceva care transcende distrugerea istorică a Ierusalimului. Descrierea acesteia și a evenimentelor înfricoșătoare care o vor preceda formulează considerabil ilustrarea Scripturilor ebraice și a tradiției apocaliptice intertestamentare. Apelul la metaforele cosmice tradiționale ale literaturii apocaliptice scoate în evidență sensul venirii judecării; desigur că este imposibil a fixa o dată precisă în acest sens.

f) - Interpretarea istorică și concretă a statutului de Fiu al lui Dumnezeu se referă la faptul că filiația divină a lui Iisus este înțeleasă, nu doar ca esență supra-istorică, ci ca o realitate ce devine efectivă în și prin istoria și credința în Fiul Omului. În acest sens, putem explica de ce, în substratul Noului Testament, nu se menționează încă de la început considerentul că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, ci a fost „*rânduie Fiu al lui Dumnezeu întru putere, după Duhul sfințeniei, prin învierea Lui din morți*” (Rom 1,4).

În cele din urmă, este necesar să conchidem prin faptul că Fiul lui Dumnezeu devine Fiul Omului spre a împlini în propria Sa persoană convertirea omului la Sine, prin înălțarea lui din adâncul fărădelegii și din suferința consecventă, pentru a se elibera de ființa păcătoasă și a dobândi sfințenia. De altfel, prin participarea la sfințenia lui Iisus Hristos, se atestă sfințirea omului care a fost dobândită în El, deoarece este Sfânt. Cei care Îl primesc pe Mântuitorul și cărora li s-a dat puterea să devină fii ai lui Dumnezeu și cred în numele Lui, nu sunt născuți din sânge sau din pofta trupului ori din voința omului, ci din voia lui Dumnezeu (In 1,12).

Așadar, cerința Fiului Omului este ca omul să Îi ofere Lui și, prin urmare, lui Dumnezeu o credință adevărată, serioasă și mai ales deplină. Acest pas făcut înspre credința în Hristos, ca un act al ascultării față de El, se distinge față de oricare alt pas pe care omul

poate să îl facă, prin faptul că în raport cu întreaga viață, gândire și judecată anterioară, implică o revenire, o pauză deplină și un nou început.

Desigur, este nevoie să menționăm faptul că învățătura creștină trebuie să înceapă cu realitatea afirmației „*Hristos cel dintru voi*” (Col 1,27). Sfințirea este caracterul sfânt al lui Dumnezeu, inerent în Unul Sfânt, Iisus Hristos-Fiul Omului, prin Duhul Sfânt, spre a fi sălășluit în duhul celui care crede, și care va îngădui unui asemenea caracter sfânt să fie evidențiat în comportamentul creștin. Astfel, va fi motivat spre a se îndepărta de păcat și impuritate, orientându-se spre funcția intenționată de Tatăl. Dumnezeu este Cel care face „osebirea”, în baza caracterului său sfânt și sfințitor, prin dinamica măreției Sale.

Ultima parte a lucrării cuprinde unele reflecții ce au ca temelie dezvoltările teologice asupra conceptului de „Fiu al Omului”. Desigur, este necesar să prezentăm unele caracteristici principale, pentru a evidenția rolul realității sociologice și liturgice în conformitate cu exegeza contemporană:

a) - Nu există nici o îndoială asupra faptului că în Sfintele Evanghelii, regăsite în forma prezentă, $\acute{\omicron} \nu\acute{\iota}\delta\acute{\omicron}\varsigma \tau\omicron\upsilon\acute{\omicron} \acute{\alpha}\nu\theta\rho\acute{\omega}\pi\omicron\upsilon\varsigma$ este un titlu, iar ca individ particular, persoana lui Iisus. De asemenea, este imposibil a contesta influența fragmentului din Daniel 7, într-o proporție semnificativă, asupra referințelor sinoptice cu privire la Fiul Omului. Cu toate acestea, se pune problema prezenței mărturiilor nou-testamentare cu privire la o stabilire prematură a conceptului situat în penumbra identificării lui Iisus cu Fiul Omului sau cu vreun individ particular, a cărui existență era deja actuală în ceruri, în prealabil dedusă din Dan 7,13.

b) - Este dificil să evităm concluzia că tradiția creștină nu ar avea cunoștință despre existența Fiului Omului ceresc, în care să fie recunoscut Hristos cel înviat. Mai mult, silențiozitatea totală a tradiției cu privire la această situație sugerează faptul că o astfel de identificare nu s-a făcut niciodată. Mai ales dacă punem în contrast tăcerea și evidența clară a faptului că primii creștini erau nerăbdători să Îl echivaleze pe Iisus cu alte reprezentări înfățișate în nădejdea eshatologică iudaică. La fel de important este și considerentul că nu există nici o altă evidență în cuvintele Mântuitorului, cum că El ar privi spre un alt izbăvitor eshatologic, care să-I urmeze slujirea, sau cineva care să aibă rol decisiv la judecata din urmă.

c) - De vreme ce separarea dintre Biserică și Sinagogă a devenit tot mai evidentă, iudeii și creștinii au fost nevoiți să ajungă la o concordanță în ceea ce privește relația cu iudaismul. A fi alungat din sinagogă și din templu, însemna să îți pierzi moștenirea, centrul spiritual și patria, pretenția la promisiunile legământului, de asemenea, identitatea națională. Așadar, avem în vedere calitatea de a fi popor al lui Dumnezeu, însă pentru iudeo-creștini, este o problemă de continuitate. În acest sens apare întrebarea dacă ei sunt în continuare în

sucesiune cu Israel, moștenitori ai tradiției și promisiunilor, sau sunt o grupare cu desăvârșire nouă?

d) - Majoritatea bibliștilor confirmă două puncte fundamentale în ceea ce privește activitatea Mântuitorului, în sensul că Iisus a îndeplinit o acțiune dramatică în Templu, iar această acțiune a fost unul din motivele esențiale ce a dus la execuția Lui. În acest moment însă, apar și semne de întrebare cu privire la intenția și simbolismul apariției Sale în Templu, dar mai ales motivul consecințelor acestei prezențe.

e) - În măsura în care mesianitatea a fost categoria normativă pentru izbăvitorul eshatologic și trimisul lui Dumnezeu în istoria biblică a mântuirii, alegerea intitulării de „Fiu al Omului”, făcută de către Iisus, trebuie înțeleasă ca o exprimare a propriei înțelegeri a mesianității, pentru a evidenția ce fel de Mesia a fost El. Mai mult, orice interpretare a auto-descrierii Sale, ce pretinde să fie corectă, trebuie să corespundă cu propria conștiință mesianică exprimată prin alte mijloace decât auto-desemnarea Sa. Adică, este necesar să corespundă cu acea concepție particulară a mesianității Sale.

f) - Biserica celebrează ritualul euharistic până în prezent, conform poruncii lui Hristos, pe care lăsat-o moștenire ucenicilor la Ultima Cină: „*aceasta să faceți spre pomenirea Mea*” (Lc 22,19; 1 Cor 11,24). Acest îndemn are o semnificație dublă, adică își asumă o acțiune și o comemorare, sau mai precis, o comemorare implicată în și printr-o acțiune. Celebrarea actului în sine constă în imitarea unui model inițiat și instituit de Domnul Însuși. Fondarea hristologică a Euharistiei ne-a fost descoperită în narațiunile aproape identice din primele trei Evanghelii (Mc 14,22-24; Mt 26,26-28; Lc 22,19-20), iar foarte aproape de acestea este și mărturia paulină (1 Cor 11,23-25), asumată ca o moștenire primită de la Hristos.

După cum am putut observa în capitolele precedente, mărturia lui Iisus implică identitatea cu Dumnezeu, până într-acolo încât El îi alege, prin propria autoritate, pe oamenii care vor fi părtași la comuniunea cu Sine, la masa Lui, și pe cei pe care îi va respinge. Trecând dincolo de norma tradițională a participării viitoare la mântuire, dincolo de lege, prin interpretarea cuvintelor legii în baza autorității proprii, de asemenea luându-i pe păcătoși în comuniunea cinei eshatologice împreună cu El, Iisus S-a făcut pe Sine egal cu Dumnezeu. Mântuitorul știa că a fost încredințat să poarte ultima decizie cu privire la oamenii pe care i-a întâlnit în numele lui Dumnezeu Însuși. Aceasta a fost de fapt slujirea lui Iisus, deoarece a fost confirmat în această privință, prin învierea din morți.

Prin evenimentul pascal, adepții lui Iisus și toți cei care au acceptat vestirea acestui episod, L-au recunoscut pe Iisus ca fiind El Însuși identic cu judecătorul eshatologic, Fiul

Omului. Am încercat desigur să demonstrăm, pe cât este cu putință, faptul că o înțelegere colectivă și corporativă a expresiei *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, în ce privește, în primul rând, Evangheliile sinoptice, poate face posibilă perceperea folosirii acesteia de către Iisus, dar și a identificării Lui în creștinismul timpuriu, în mod personal, cu calitatea de Fiu al Omului. Cu toate acestea, este posibil ca anumite afirmații despre Fiul Omului să își aibă originea într-o folosire universală a aramaicului *בן נשא*, deși această idee nu ușurează explicația tranziției de la Iisus la Biserica timpurie.

Ca și o concluzie a capitolului al patrulea, în concordanță cu Sfintele Evanghelii, putem afirma faptul că Iisus Hristos este Omul pentru oameni, deoarece natura Sa reprezintă dăruire și dragoste. În această dragoste pentru om, El este modelul concret al existenței iubirii lui Dumnezeu pentru noi. Solidaritatea manifestată față de oameni, este de asemenea forma epifaniei calității Sale divine de Fiu. În relația cu Dumnezeu, Hristos este expresia deplină a ascultării, iar în relația cu omul, El este expresia deplină a dăruirii și a mijlocirii. În această transcendență duală, Iisus este mijlocitorul dintre Dumnezeu și om. El preia asupra Sa vina noastră, însă prin ascultarea voluntară și prin slujirea personală, oferă acestei istorii obscure o nouă calitate, stabilind un nou început. Mai mult, în suferința și în moartea pe cruce, unde obediența și slujirea își ating perfecțiunea supremă, toate puterile nedreptății au fost îndepărtate și împinse spre pieire. Dar pentru că nu a răspuns provocării lor, le-a „reprimat” în moartea Sa.